

Sommarläsning för skeptiker

På Studentlitteratur ger Idar Magne Holme och Bernt Krohn Solvang ut boken *Forskningsmetodik*, som ger en introduktion till samhällsvetenskaplig metodik. Författarna framhåller att både kvantitativa och kvalitativa metoder behövs inom samhällsvetenskapen.

En vetenskapsfilosofisk klassiker, *Proofs and Refutations* av Imre Lakatos, ges ut på svenska av Thales. Det svenska namnet har blivit Bevis och motbevis. Matematiska upptäckters logik.

Den svenska trollerikonstens historia behandlas i *Trollare och andra underhållare* av Christer Nilsson, Skepträ förlag.

Charles Berlitz bok om Bermudatriangeln, *Dödens triangel*, kommer ut i en ny utgåva i år. Utgivare är bokförlaget Legenda (alltså samma förlag som Folkvett kritiserat för dess oförmåga att ta avstånd från nazistisk historieförfälskning).

British Museum i London har haft en stor utställning om förfälskningar. I samband med detta har man gett ut en bok, *Fake? The Art of Deception*, under redaktion av Mark Jones. Förlaget är University of California Press.

Nationalencyklopedin och pseudovetenskapen

När nu fyra volymer av nationalencyklopedin har utkommit kan det finnas anledning att se närmare på hur dess redaktion har klarat av den grannliga uppgiften att informera om pseudovetenskap.

På det hela taget tycker jag att de har lyckats bra. Utan onödiga pekpinningar eller förnumstigheter får läsaren en klar uppfattning om vetenskapens ståndpunkt i de frågor som berörs. Så här lyder t ex den inle-

dande definitionen av astrologi: "den lära som hävdar att en människas personlighet och/eller framtida öde bestäms av riktningen till vissa himlakroppar vid någon viss tidpunkt, vanligen hennes födelse. Den grafiska bilden av himlakropparnas positioner, liksom uttolkningen av dessa, kallas horoskop. Vetenskaps- och kulturhistoriskt är astrologin av stort intresse, men den måste numera betraktas som ren vidskepelse."

Knappt en sida av uppslagsboken ägnas åt astrologin. Man redovisar på ett utmärkt sätt astrologins historia, hur horoskop är uppbyggda, samt hur astrologin kan vetenskapligt prövas. I det sistnämnda avsnittet klargörs att "resultat bättre än slumpen har aldrig påvisats i välkontrollerade försök".

Drygt en sida ägnas åt alkemi. Uppslagsordet är en insiktsfullt skriven historik som bl a tar håll på myten att alkemin skulle vara kemins äldsta ursprung. Ännu äldre än alkemin är "egyptiernas kunskaper i metallurgi och keramik-, glas-, parfym-, färgämnes- och läkemedelstillverkning, dvs. inom vad som senare kom att kallas chemeia-konstens områden". Denna tusenåriga hantverkstradition förvandlades i den hellenistiska kulturen till det vi idag kallar alkemi, varvid de egyptiska hantverkarnas praktiska erfarenhet vävdes in i "ett komplicerat nät av filosofisk spekulation, myter, magi, astrologi och religiös mysticism".

Den moderna kemins frigörelse från alkemin beskrivs på följande sätt:

På 1700-talet började forskare på allvar bestrida möjligheten av transmutation. De kallade sig kemister i stället för alkemister, och ordet alkemi blev därefter liktydigt med guldmakeri. Under den korta perioden 1780-1810 utslöts alkemin (i denna nya betydelse) definitivt från de rationella vetenskapernas område, men långt in på 1800-talet ägnade sig fantasterna och lycksökarna åt den och gör det kanske fortfarande.

Särskilt glädjande är att nationalencyklopedins redaktörer beskriver antroposofin på ett korrekt sätt, dvs tar upp lärorna och inte bara utanpåverket. Antroposofin beskrivs korrekt som en av Steiners påfunnen metod som syftar till att "få kontakt med 'de högre världarna'" och "beskriva dem med vetenskaplig exakthet". Antroposofernas lära om de sju världsåldrarna refereras, och Steiners uppfattning om vår egen tidsålder återges så här:

Under denna tid har människorna förbindelse med den högre världen genom 'mysterier', dit man bereds tillträde genom initiation. Det avgörande skeendet är emellertid Golgata-mysteriet. Solväsendet Kristus tar mänsklig gestalt i Jesus, i vilken genom en invecklad process (bl.a. två Jesusbarn) buddhans och Zarathustras andliga krafter förenas.

Vidare framhålls att Waldorfpedagogiken har sin bakgrund i Steiners uppfattning om "människans utveckling i sjuårsperioder". Under det kortfattade uppslagsordet biodynamisk odling omtalar man att denna odlingsform fäster tilltro till "kosmiska inflytanden", samt berättar om användningen av sådana preparat som "kvarts som legat i kohorn, nedgrävda under sommaren."

Om alternativmedicin framhålls bl a att "metoderna har ingen accepterad vetenskaplig grund och anses av de flesta fackmän oförenliga med skolmedicinens sätt att arbeta". Texterna om Atlantis, aura, Bermuda-triangeln, och Helana Blatavsky (teosofins grundare) är också helt korrekta. Korrekt, men möjligen onödigt svårförstådd är följande korta text om biorytm:

"en rytm som påstås starta vid människans födelse och som används för att spå hennes otursdagar. Existensen av sådana rytmer är vetenskapligt vederlagd."

En viss inkonsekvens kan förmärkas i uppslagsordet dianetik. Efter att ha nämnt ordets koppling till scientologin säger man:

"Dianetiken sägs vara en andligt helande teknologi som höjer en individs förmåga att vara förnuftig. Dess värde är omstritt."

Formuleringen ger lätt intryck av att dianetikens värde skulle vara omstritt bland omdömesgilla personer. Så är givetvis inte fallet. Men detta är en detalj. På det hela taget har encyklopedins redaktörer hanterat pseudovetenskapen på ett förvånansvärt kunnigt och omdömesgillt sätt.

Sven Ove Hansson

